

Hans Blix saknar en rejäl debatt om avtalet med USA

GP 20 april-24

Stockholm: Regeringen har undertecknat ett avtal som ger USA rätt att etablera sjutton militärbaser i Sverige. Men avtalets utformning ger fler frågor än svar, menar diplomaten Hans Blix. – Är alla partier verkligen eniga? Det här går långt utöver, och vid sidan av, Natoanslutningen. Borde inte detta bli föremål för en folkomröstning?

Hans Blix har en lång diplomatisk karriär bakom sig som bland annat folkpartistisk utrikesminister, nedrustningsförhandlare, chef för det internationella atomenergiorganet IAEA och FN-organet UNMOVIC som ledde nedmonteringen av Iraks massförstörelsevapen. Han blev internationellt berömd då han inför FN:s säkerhetsråd kunde avvisa USA:s påståenden om att Irak förfogade över massförstörelsevapen, vilket var den amerikanska motiveringen för att invadera Irak och avsätta Saddam Hussein 2003.

USA tog ingen hänsyn till Blix rapport, som byggde på hundratals inspektioner på plats, och invaderade ändå. Den dåvarande presidenten George W Bush måste senare medge att inga av de påstådda vapnen hittats.

– I sin iver att få bort Saddam Hussein valde USA att gå på sin egen felaktiga information och genomförde en olaglig invasion. Tyranni i Irak ersattes inte av demokrati utan av anarki och långvariga krig i regionen.

Jag möter Hans Blix hemma i hans och hustrun Evas våning i centrala Stockholm där han just nu redigerar sina dagböcker från tiden i New York under Irakkrisen. Dagböckerna är skrivna i brevform till en av hans två söner och det finns därför ett personligt anslag i texterna. Nyligen kom även hans bok ”A Farewell to Wars”, ett farväl till krig, ut och det har just varit premiär på Greta Stocklassas dokumentär om honom, ”Blix – not bombs”.

– Titeln kommer från ett plakat som fanns med i en demonstration i New York inför Irakkriget, förklarar Blix som fortfarande har det kvar. Det var den socialdemokratiska politikern och dåvarande FN-ambassadören Pierre Schori och hans hustru Maud som hittade plakatet på tredje avenyn och gav det till Blix som en souvenir.

Hans Blix är 95 år och han säger att han fysiskt kan känna av åldern – ”man är ju inte 90 längre” – efter att han för ett par år sedan fick allvarlig TBE av ett fästingbett och nu måste använda sig av rollator när han går.

– Men huvudet verkar ännu duga till att följa med vad som händer i världen, säger han. Jag behöver inga tidsfördriv. Jag lägger inte pussel, löser inte korsord, läser inte deckare, tittar inte på fotboll. Världen är alltför spännande.

Sverige har nyligen blivit fullvärdig medlem av Nato och Blix anser att upprustning i väst för tillfället är nödvändig.

– För att driva Ryssland till reträtt i Ukraina, eller åtminstone avstå från att gå vidare, tror jag att upprustningen är motiverad. Men upprustningen måste förenas med klargöranden att väst önskar återgång till avspänning och till den respekt för gränser som FN-stadgan kräver. Men Hans Blix oroar sig samtidigt för det som han kallar ”krigsalarmism”. Och han anser att det bilaterala så kallade basavtalet – som den svenska regeringen undertecknade med USA i Washington förra året och som står helt utanför Natomedlemskapet – inte fått den genomlysning som krävs för ett så omfattande dokument.

– USA inbjuds i avtalet att etablera amerikanska militärbaser på sjutton platser i Sverige, däribland Kiruna, Boden, Luleå, Östersund, Uppsala, Visby och Ronneby, förklarar han. Utrikesminister Tobias Billström har sagt att det inte rör sig om permanenta baser.

– Men inbjudan i avtalet har en tioårig livslängd och kan utnyttjas när som helst när USA önskar det, påpekar Blix. Det gäller oberoende av vem som är president. Vi vet inte heller hur stora dessa baser kommer att bli.

USA har redan omkring 750 baser runt omkring i världen. En del är mycket omfattande – som i Thule, Guantanamo, Neapel, Djibouti, Bahrein och Qatar – och andra är mindre, men med möjlighet att bygga ut.

Blix förklarar vidare:

– Till skillnad från Nato-avtalet, som syftar till gemensam planering och ömsesidigt skydd av stater inom en begränsad region, ter sig det svenska basavtalet snarast som en reglering av verksamheter som USA anser sig kunna behöva som världspolis.

Det bilaterala avtalet hänvisar till rättigheter och skyldigheter som Nato-medlem.

– Men det framstår som ett självständigt avtal och förefaller att ge USA helt fria händer beträffande storlek, utrustning och användning av baser. Det skall, enligt avtalet, finnas respekt för Sveriges suveränitet och lagstiftning.

– Men det ges inget uttryckligt besked om att svenskt samtycke skulle krävas för att på en amerikansk bas lagra till exempel kärnvapen eller montera upp antimissilbatterier, säger Blix. Det tycks inte heller behövas svenskt samtycke beträffande tidpunkter för byggnation och storlek på baserna. Inte heller på mängd av amerikansk personal eller mängd och typ av vapen.

Hans Blix tycker att det är anmärkningsvärt att ingen bred nationell debatt föregått det redan undertecknade avtalet, som skall klubbas igenom av riksdagen före sommaren. Och han ställer en rad frågor som ännu inte besvarats:

Anser alla svenska partier att det är självklart att en majoritet av deras väljare – mot bakgrund av oron i världen – skulle välkomna ensidiga amerikanska beslut om militära åtgärder i Sverige vid sidan av och utöver de som Nato planerar? Vilken är inställningen till byggande av en amerikansk bas för bombflyg i till exempel Luleå och en antimissilbas i Visby? Är inte Nato-anslutningen, med artikel 5 och gemensam försvarsplanering inom Nato, tillräcklig? Är det i nuvarande läge rätt tidpunkt att gå långt vidare och utfärda ett bilateralt ”carte blanche” för sjutton amerikanska baser i Sverige? Är alla partier, som bejakade Nato-anslutningen, eniga om detta? Borde inte riksdagens ställningstagande föregås av en bred nationell diskussion?

Borde kanske rentav svenska folkets mening höras i en folkomröstning?

– Det är många frågor som kräver svar innan riksdagen röstar om avtalet, konstaterar Hans Blix.

Britt-Marie Mattsson

britt-marie.mattsson@gp.se